

tidsskrift sb., -et, -er, -ene
 tidsskrift- el. tidsskrifts-, fx
 tidsskrift(s)artikel.

tidsspild sb., -et el. tids-
 spille sb., -t.

Nyt fra Sprognævnet

spørgsmål, af
 tidsstemple vb., -ede.

tidsstempling sb., -en, -er.

Adressere - om betydningsvarianter og mulige nydannelser

Af Eva Skafte Jensen

I Nyt fra Sprognævnet 2008/3 skrev jeg et kort indlæg om formel stil som ideal blandt unge. I mit indlæg skrev jeg blandt andet: "Tit kan man i begrundelserne læse at de studerende har valgt at adressere modtager med De ...". Siden har en læser henvendt sig til Sprognævnet med den bemærkning at min brug af *adressere* nok var lige lovlig moderne og vist udtryk for unødigt engelsk påvirkning. Da bemærkningen blev videreformidlet, blev jeg i første omgang overrasket, for jeg havde snarere tænkt på den pågældende brug som noget lidt gammeldags.

At der kunne være så stor forskel i opfattelsen af brugen af *adressere* i betydningen 'henvende sig til', har givet mig anledning til at undersøge ældre og nyere brug af ordet og det beslægtede substantiv *adresse* lidt nærmere, og som en foreløbig konklusion kan jeg sige at den særlige brug af *adressere* der er tale om her, både kan ses som udtryk for

noget gammeldags og som udtryk for en moderne anglicisme! Hvordan dette kan lade sig gøre, skal jeg vise i det følgende. I de første afsnit af artiklen ser jeg på betydningsvarianterne af *adressere* og *adresse* og deres alder. I sidste afsnit ser jeg dels på forudsætningerne for hvordan man kan vurdere om noget er en nydannelse, dels på hvordan man skal vurdere om en nydannelse er en anglicisme.

Adressere og adresse i 1700-, 1800-, og den tidlige del af 1900-tallet

I ældre ordbøger finder man to hovedbetydningsvarianter under de to opslagsord *adressere* og *adresse* (jeg skriver substantivet med lille *a*- selvom opslagsordet i de pågældende ordbøger skrives med stort). Den ene – den der nævnes først i ordbogsartiklerne – er den stadig mest brugte, nemlig den der har med bopæls- og forsendelsesinformation at gøre. Den anden hovedbetydningsvariant >

indeholder forskellige versioner af ordet 'henvende'. I Ludvig Meyers Fremmedordbog fra 1844 står der således ud for *adressere* at det er at "stille til En; henvende noget til En" og "henvende sig". I Dahl og Hammers Dansk Ordbog for Folket fra 1907 står der at en *adresse* kan være en "skriftlig Henvendelse (is. fra lavere til højere stillede)", og i første bind af Ordbog over det danske Sprog fra 1918-1919 får man at vide at *adressere* og *adresse* kan betyde 'henvende sig til' hhv. 'henvendelse'.

Jeg har også set efter i første bind af Videnskaberne Selskabs Ordbog fra 1793, men den pågældende ordbog har hverken *adressere* eller *adresse* som opslagsord. Man kan dog ikke heraf udlede at ordet ikke var i brug i 1700-tallet; tværtimod finder man i 1700-tallet og senere adskillige såkaldte *adresseaviser* - en slags forgænger for annoncebladene der havde som særlig opgave at formidle henvendelser om alt fra officielle meddelelser om dåbshandlinger, forlovelser, begravelser og lignende til mere målrettede meddelelser om ledige lærepladser, værelser til leje med mere.

Der er altså ingen tvivl om at *adressere* (og *adresse*) fra gammel tid kan have en 'henvendelses'-betydning. Eksempler fra 1800- og 1900-tallet viser at denne betydningsvariant både kan bruges om konkrete henvendelser og om henvendelser i mere overført betydning. I alle versioner af grundloven fra 1849 frem til 1953 da tokammersystemet blev ophævet, står der for eksempel:

Ethvert af Thingene [nemlig Landstinget og Folketinget] kan indgive Adresser til Kongen (grundloven i § 49, 1849 frem til 1953).

Det er måske eksempler af denne type der får Dahl og Hammer til at skrive at denne særlige betydningsvariant især kan ses "fra lavere til højere stillede". Et andet eksempel på en konkret henvendelse finder man hos Hans Egede Schack:

Først adresserede jeg mig til Politiretten (Schack: Phantasterne, 1858, s. 119).

I overført betydning ser man betydningsvarianten brugt i en roman af Sophus Schandorph:

Hun fik lige Tid til at forbavse sig over, at hun nogensinde i sit Liv havde følt Mod til at tale til saadan en Herre som Justitsraaden, af hvis Beskyttelse hun allerede følte sig saa stolt, at hun slog med Nakken og adresserede denne Gebærde til sin Moder og hendes nye Mand, Lars Iversen, da Justitsraaden, høflig fulgt til Dørs med endnu dybere Buk af den krøllede Nakke, kom ud, vinkede hurtig ad hende, pegede ind i Glas-skabet med Pulten og forsvandt (Schandorph: Skovfogedbørnene, 1884, s. 278).

Hovedpersonen i eksemplet er kommet på kant med sin mor og dennes nye mand, og hun er derfor løbet hjemmefra. På det sted i historien eksemplet er taget fra, er hun netop ved at få sig en plads på Hotel D'Angleterre. Bemærk at betydningsvarianten 'henvende sig til' her bruges i overført forstand; de to personer den unge dame henvender sit nakkekast til, er slet ikke til stede i situationen, men befinder sig hjemme i landsbyen.

Man kan se flere eksempler fra 1800-tallet og den tidlige del af 1900-tallet ved at søge på

ordene *adressere*, *adresserer* og *adresserede* i tekstbasen Arkiv for Dansk Litteratur (www.adl.dk).

Adressere omkring årtusindskiftet

Hvordan forholder det sig så med verbet *adressere* i nyere sprogbrug, altså sprog brugt nu til dags? Igen kan man først gå til ordbøgerne og se hvad der står i dem. I alle dem jeg har konsulteret, er den betydning der har med bopæls- og forsendelsesinformation at gøre, den der først nævnes. Derudover ser man at 'henvendelses'-betydningen er med i Nudansk Ordbog (1992), i Gyldendals Fremmedordbog (1993) og i første bind af Den Danske Ordbog (2003). Brede søgninger på nettet og søgninger i søgedatabaserne KorpusDK (www.ordnet.dk/korpusdk) og Infomedia (www.infomedia.dk) nuancerer dette billede noget.

Når man søger bredt på nettet (Googlesøgning), er langt det hyppigste at ordet bruges i forbindelse med sager der har med forsendelser og den slags at gøre; jeg har næsten ikke fundet nogen eksempler på 'henvendelses'-betydningen. I de mere afgrænsede databaser, KorpusDK og Infomedia, finder man nemmere nogle eksempler på 'henvendelses'-betydningen (foruden betydningen der har med bopæls- og forsendelsesinformation at gøre). Her gives først to eksempler fundet gennem KorpusDK:

ANGST er den besynderlige affekt, der kan overfalde et menneske, uforklarlig og i grunden genstandsløs; derfor ofte adresseret neurotisk mod de tåbeligste ting. Frygten er anderledes meningsfuld, rationelt frembragt af en faktisk trussel og hensigtsmæssig, fordi den ansporer men-

nesket til at hindre eller undgå truslen (Johannes Sløk, Weekendavisen 24.5.1991).

I dag er toppen på degenerationen et produkt, adresseret til børn - osten uden skorpe uden lugt. Ja, producenterne kan roligt tilføje uden liv og smag (forfatter ikke angivet, Politiken 24.3.1999).

Og så tre fundet gennem Infomedia:

Og så skal vi have solgt vores kurser i beredskabsledelse langt mere bredt. Vi har slet ikke været ude at adressere bare en brøkdel af de danske produktionsvirksomheder, der kunne have godt af at have styr på, hvordan man agerer i en krisesituation (Yvonne Tittel, Jydske Vestkysten 9.2.2009).

Lav et godt CV og tilret det hver gang i forhold til det konkrete job. Brug den tid, der skal til for at lave en god ansøgning, der adresserer der [sic] konkrete jobopslag (Susanne Teglkamp, Frederiksborg Amts Avis 10.2.2009).

Vi har fuldført vores mission om at opbygge en stærk og hurtigt voksende virksomhed ved at udvikle vigtige lægemidler, som adresserer udækkede behandlingsbehov hos alvorligt syge patienter (forfatter ikke angivet, HuginOnline 9.2.2009).

De tre eksempler fundet gennem Infomedia viser alle en 'henvendelses'-betydning, og dermed demonstrerer de at en 'henvendelses'-betydning også er i brug i helt moderne dansk. Men derudover kan man se i de to sidste at de faktisk kunne have en ekstra >

eller anden betydning der snarere kunne parafraseres som noget i retning af 'være rettet mod' eller 'tage sig af'. Det er ret interessant, for de brede søgninger på nettet og søgningerne i Infomedia resulterede nemlig også i en ganske stor mængde eksempler som ikke umiddelbart kunne siges at være dækket af de to 'gamle' betydningsvarianter – den der har med bopæls- og forsendelsesinformation at gøre, og den der har med henvendelse at gøre. Her vises to eksempler:

I Politiken (16.1.) udtalte sundhedsministeren, at selvmord jo også kan begås med paracetamol i små pakker. Hvis man mener, at det i sig selv udgør en risiko, skal man måske adressere denne del af problemet (Steffen Bager, Politiken 3.3.2009).

Vi mener, at bankpakken og kreditpakken adresserer de problemer, der er, og så må vi se, hvordan det fungerer (Peter Nyholm Beile Grünbaum, Jyllands-Posten 23.2.2009).

I eksempler som disse ser man en brug af *adressere* hvor ingen af de to gamle betydninger rigtig er dækkende. I stedet bruges ordet i sammenhænge hvor der er noget – et problem eller en problemstilling – der skal håndteres på en eller anden måde, og til det bruges ordet *adressere*. Denne sidstnævnte betydning kan godt have taget afsæt i 'henvendelses'-betydningen. Der er ikke langt fra betydninger som 'henvende sig til'/'stille til' til betydninger som 'rettet imod' og videre til 'tage sig af'/'håndtere'.

Status bliver da at *adressere* for tiden kan bruges på (mindst) tre måder. For det første

kan det bruges om det at forsyne en forsendelse eller en blanket med anvisninger om hvor man bor, eller hvor noget skal sendes hen. For det andet kan det bruges i betydningen at 'henvende sig til', både i konkret og i overført betydning. For det tredje kan det bruges til at angive at man håndterer et problem eller en problemstilling. Denne tredje, sidstnævnte betydning er så vidt jeg kan skønne, en nydannelse i dansk.

Den første betydningsvariant er der ingen der hæver øjenbrynene ved; den er gammel, den er almindeligt brugt, og ingen er i tvivl om hvordan den bruges. Den anden betydningsvariant vil nogle mene er gammel, andre ny; man kan ikke med sikkerhed træffe afgørelse alene ud fra det enkelte eksempel om om brugen skal ses som udtryk for en videreførelse af noget gammelt, måske lettere mosgroet, eller som udtryk for en nydannelse. Den tredje betydningsvariant vil jeg anse for faktisk at være ny; jeg har ikke fundet belæg i ældre kilder, til gengæld bugner søgebaserne over det seneste dansk med eksempler på denne brug.

Sprogene i sproget

Kortlægningen af disse tre betydningsvarianter leder frem til to spørgsmål af mere overordnet karakter:

- 1) Kan man kalde 'henvendelses'-betydningen for en nydannelse (i det følgende kaldet 'henvendelses'-nydannelsen)?
- 2) Er 'håndterings'-nydannelsen (og evt. 'henvendelses'-nydannelsen) anglicismer?

De korte svar på disse spørgsmål er 1) ja

og nej, og 2) muligvis. I det følgende vil jeg uddybe disse kortfattede svar. Først vil det dog være relevant at dvæle ved hvad sproget egentlig er for en størrelse.

Normalt taler vi om *sproget* som om vi er fuldstændig sikre på og enige om hvad det består i, men i virkeligheden er det en meget diffus størrelse, og man kan da overveje om det overhovedet giver mening at tale om *sproget* som én samlet enhed. Det sprog jeg gør brug af, er for den største del overlappende med det sprog min mand gør brug af, og med det sprog mine børn gør brug af, og med det sprog min nabo gør brug af, og så videre. Men netop kun ”for den største del”. Forbeholdet skyldes at vores sprogbrug og sprogfornemmelse faktisk ikke er fuldstændig identisk på samtlige punkter. Jeg har for eksempel skullet vænne mig til at det min mand kalder trøje, svarer til det jeg ville kalde T-shirt (jeg tror hans brug er influeret af fodboldjargon), og i en del år var jeg frustreret over at nogle af mine studerende kaldte min undervisning for forelæsninger, for jeg gjorde mig sådan en umage for ikke at lave kedelig, monologisk envejskommunikation. Ofte demonstrerede de selvsamme studerende dog ved deres åbenmundethed at de netop ikke betragtede min undervisning som et sted hvor de ikke måtte sige noget, og det gik op for mig at vi havde en forskellig opfattelse af hvad ordet forelæsning indebar. Disse få eksempler skal illustrere at der ikke blandt samtlige sprogbrugere i et sprogsamfund er fuldstændig overensstemmelse og fælles opfattelse af hvordan de enkelte ord og vendinger skal bruges.

Visse træk kan man have til fælles med nogle grupper af sprogbrugere, men ikke med

andre. Man kan altså gruppevis have særlige opfattelser af hvordan visse ord og vendinger bruges (tænk bare på dialekter, fagjargoner og sprogbrugen i subkulturer). Men også fra individ til individ kan der være små forskelle i opfattelsen af hvordan ord og vendinger bruges. Når man taler om sprog der er fælles for større eller mindre grupper, taler man om varieteter; når man taler om det enkelte individs sprog, kalder man det idiolekt. Der findes altså mange sprog i sproget, og det er blandt andet derfor det kan være misvisende at tale om *sproget* i bestemt form ental, som om det var en homogen og samlet størrelse.

Billedet kompliceres yderligere af at de(t) sprog der er fælles for mange sprogbrugere på en gang, for eksempel dansk rigsmål, sønderjysk, vendelbomål, nørrebrodansk, er under stadig forandring. Den varietet af dansk jeg betragter som mit moderne dansk, er ikke nødvendigvis fuldstændig sammenfaldende med den varietet af dansk som min mor ville betragte som sit moderne dansk, selvom vi socialt og geografisk har meget til fælles. Der er altså både samtidige, parallelt forekommende, forskelle i dansk, og der er forskelle der er tidligt forskudt. Alt dette kan synes meget forvirrende, og det er det også. Men det er nødvendige forudsætninger for den næste og sidste del af denne artikel.

Nydannelser – anglicismer eller internt danske?

Det er nu tid til at vende tilbage til de to korte svar i begyndelsen af forrige afsnit.

Det første spørgsmål lød: ”Kan man kalde ’henvendelses’-betydningen for en nydannelse?”. Til det svarede jeg ”ja og nej”. Det mere fyldige svar er: Ja, for det enkelte >

menneske der ikke hidtil har haft 'henvendelses'-betydningen i sin egen idiolekt, vil det være en nydannelse; og nej, for det menneske der fra en forholdsvis tidlig alder har haft betydningen i sin idiolekt, vil det ikke være en nydannelse. Når man udvider perspektivet og betragter sprogbrugen i dansk gennem længere tid, for eksempel et par hundrede år – uden at tage med i betragtning at denne sprogbrug i virkeligheden er udtryk for mange sprogbruges idiolekter og for varieteter der er i stadig forandring – er der heller ikke tale om en nydannelse. Betydningsvarianten 'henvende sig til' er gammel og bruges regelmæssigt op gennem de sidste par århundreder.

Det andet spørgsmål lød: "Er 'håndterings'-nydannelsen (og evt. 'henvendelses'-nydannelsen) anglicismer?". Til det svarede jeg "muligvis". I moderne engelsk finder man både 'henvendelses'- og 'håndterings'-betydningen (foruden 'bopæls- og forsødsinformations'-betydningen). I afsnittet om 'håndterings'-betydningen antydede jeg at der kunne være tale om en betydningsudvidelse hvor 'henvende sig til' kunne justeres til 'rette sig mod' og på den måde resultere i 'håndterings'-betydningen. Den form for betydningsudvidelse er en ganske almindelig foreteelse i alle sprog. Der kunne altså være tale om en rent intern dansk nydannelse, som er sket efter almindelige og kendte principper for betydningsforandringer. Men når man nu i et sprog som engelsk allerede har 'håndterings'-betydningen, kunne man så ikke forestille sig at man lader sig inspirere udefra, og at 'håndterings'-betydningen simpelthen er en anglicisme? Jo, det kunne man godt. Det mest sandsynlige er at der faktisk er tale om begge dele på én gang: Man ser udvidel-

Eva Skafte Jensen (f. 1966) er lektor i dansk sprog ved Roskilde Universitetscenter, medlem af Dansk Sprognævnets repræsentantskab.

sespotentialer i 'henvende'-betydningen, og man hører den engelske betydningsvariant, og de ting tilsammen kan have motiveret at vi nu har den nye 'håndterings'-betydning i nutidens moderne dansk.

Hvad endelig angår 'henvendelses'-betydningen, kan der have været mennesker der ikke tidligere har haft den gamle 'henvendelses'-betydning i deres egen idiolekt, og som har ladet sig influere af den engelske 'henvendelses'-betydning så de er begyndt at bruge denne betydningsvariant af *adressere* efter engelsk mønster. For dem vil der være tale om en anglicisme. For andre – nemlig dem der slet ikke har 'henvendelses'-betydningen som nydannelse – er det egentlig ikke relevant at overveje dette spørgsmål nærmere.

Når man møder *adressere* i betydningsvarianten 'henvende sig til' i moderne dansk, kan man altså ikke vide om den pågældende forekomst er udtryk for noget gammeldags, eller om der tværtimod er tale om en nydannelse inspireret af engelsk, hvor *to address* sagtens kan betyde 'henvende sig til'. I min idiolekt er der ikke tale om en nydannelse, men i andres idiolekt kan der sagtens være tale om at 'henvendelses'-betydningen er en nydannelse, måske endda af anglicistisk tilsnit. Her ser vi altså endnu et eksempel på at man ikke altid kan tale om *sproget* i bestemt form ental. ■

Under denne overskrift vil vi i Nyt fra Sprognævnet med jævne mellemrum sætte fokus på nogle af de ord og udtryk der er dukket op i det danske sprog i de senere år. Det kan

være i form af en kort nyordsliste, en artikel om et eller flere nye ord, et nyordstema eller lignende.

Nogle nye ord i dansk

Af Jørgen Nørby Jensen

Nedenfor præsenterer jeg nogle nyere ord i det danske sprog. Ordene har ikke tidligere været offentliggjort på nyordslister fra Dansk Sprognævn, og de har heller ikke fundet vej til nogen ordbøger endnu. I listen er årstallet for ældste belæg oplyst i parentes, og de enkelte ord er illustreret med citater fra forskellige kilder. At et ord er med på listen, betyder blot at vi har opdaget at det findes. Der er altså ikke tale om at Sprognævnet godkender nye ord ved at tage dem med på listen.

bekymringsindustri (1997): 'gruppe af mennesker der tjener penge på eller drager fordel af at være bekymrede' (*nedsættende*)

den professionelle bekymringsindustri af eksperter, politikere og sundhedsprofeter (*Aktuelt 1.12.1997*); den økonomiske bekymringsindustri, der i nu 35 år har forudset den danske økonomis snarlige fald i afgrunden

(*Politiken 17.4.2007*); bekymringsindustrien, som uafhængigt af konjunkturerne altid trives godt i Danmark (*Jydske Vestkysten 9.4.2009*).

kalenderlov (2009): 'lov der begrænser offentlighedens adgang til ministres kalendere'

I dag førstebehandles den såkaldte kalenderlov i Folketinget, der lukker for pressen og borgernes mulighed for at kontrollere ministrene (*Horsens Folkeblad 13.5.2009*); den såkaldte "kalenderlov" (*Information 29.5.2009*).

matchfixing (2000): 'det at aftale resultatet af en sportskamp på forhånd; aftalt spil'

Mogens Palle har tidligere afvist alle beskyldninger om match-fixing i forbindelse med nogen af hans stævner (*B.T. 16.8.2000*); aftalt spil - såkaldt match fixing (*Poli-* >

tiken 1.9.2008); aftalt spil eller matchfixing, som den praksis også kaldes (*Politiken* 2.1.2009).

Fra engelsk match fixing, dannet af match 'kamp' og fixing 'det at lave svindel med noget, fikse'.

phisher (2004): 'svindler der ved hjælp af falske e-mail og falske websteder forsøger at franarre computerbrugerne personlige oplysninger'

Undersøgelsen peger på, at det især er mindre firmaer og private, der bliver angrebet af phishere (*Computerworld Online* 1.10.2004); De såkaldte "phishere" lokker dig til at afsløre dine private bankoplysninger under dække af at være en officiel henvendelse fra din bank (*Ekstra Bladet* 15.12.2004); For at hamle op med hackerne, phisherne, spam-folket, virus-magerne osv. har EU nu oprettet et it-sikkerhedsagentur (*Jyllands-Posten* 24.1.2005).

Fra engelsk phisher.

Jf. phishing fra 2003 (www.nyeordidansk.dk).

roadrage (1996): 'raseriudbrud og evt. voldelig adfærd i trafikken'

Bliver du ofte hidsig, når du kører i bil? Så lider du nok af "road rage" (*Berlingske Tidende* 9.3.1999); "road rage", hvor stressede pendlere i bilkøer i vrede slår løs på hinanden (*Politiken* 14.1.2003); Roadrage kaldes det, når trafikanter - almindeligvis bilister - går amok på hinanden (*Hillerød Posten Weekend* 6.3.2008).

Fra engelsk road rage, dannet af road 'vej, gade' og rage 'raseri'.

► trafikraseri, vejvrede

rødvinsreform (2009): 'skattereform der ifølge kritikerne tilgodeser de rigeste i samfundet'

regeringens skatteudspil - "rødvinsreformen", som den med rette er blevet døbt (*Politiken* 26.2.2009); Rødvinsreformen, kaldte de den med henvisning til, at rige får mere ud af den end lavtlønnede (*Ekstra Bladet* 2.3.2009); regeringens "rødvinsreform", som de har døbt skattereformen (*Berlingske Tidende* 28.5.2009).

sexting (2009): 'det at sende seksuelle billeder af sig selv til andre via mobiltelefonen'

Ungdomsdillen med at sende nøgenbilleder eller såkaldt "sexting" eksploderer i USA (*ekstrabladet.dk* 16.1.2009); "Sexting"... går ud på, at teenagere sender nøgenbilleder af sig selv til andre via mobiltelefonen (*Fyens Stiftstidende* 18.5.2009).

Fra engelsk sexting, dannet af sex og texting 'det at udveksle sms-beskeder, det at sms'e'.

trafikraseri (1996): 'raseriudbrud og evt. voldelig adfærd i trafikken'

Det er ikke så sært, at 'road rage' - trafikraseri - trives i den britiske hovedstad, for det er forbundet med uendelige frustrationer at bevæge sig rundt i byen med bil eller bus (*Information* 26.6.2002); udover at være til gene for omgivelserne er hyppig trafikraseri også skadeligt for kroppen (*Jp.dk* 31.3.2004).

► roadrage, vejvrede

tweet (2008): 'besked sendt vha. Twitter'

en besked med Twitter - en tweet (*computerworld.dk* 17.10.2008); Du bestemmer selv, om du vil sende dine tweets til alle, der gider høre på dig - eller om du kun vil sende til

bestemte grupper (*Politiken* 29.3.2009); korte beskeder på 140 tegn, de såkaldte "tweets" (*B.T.* 26.4.2009).

Fra engelsk tweet 'kvidren, pip'.

tweete, twitte (2007): 'benytte den sociale onlinetjeneste Twitter'

det hedder at tweete, når man kvidrer som en fugl, eller rettere sidder og taster på mobilen og fortæller, hvad man har gang i lige nu (*24timer København* 20.6.2007); Selv under en så alvorlig begivenhed som USA's præsident Barack Obamas første tale til Kongressen, sad snesevis af medlemmerne og twittede (*Politiken* 5.3.2009); Nogle går skridtet videre og "tweeter" om hvert evig eneste skridt, de foretager sig, således at deres "følge" på Twitter kan følge med i spændende oplysninger som, hvornår de går på toiletet (*Midtjyllands Avis* 30.5.2009).

Ordet er dannet til Twitter, en social onlinetjeneste grundlagt i San Francisco i 2006 der giver brugerne mulighed for at sende opdateringer eller beskeder på højst 140 tegn via fx hjemmeside eller sms. Twitter betyder 'kvidren, pludren'.

twitter (2008): 'person der benytter den sociale onlinetjeneste Twitter'

antallet af danske Twitterere er i skrivende stund kun 509 (*Samvirke* 1.5.2008); Twittererne slog de etablerede medier med lange baner (*Politiken* 22.1.2009); mit livs eventyr er begyndt, skriver rum-twittereren i sin første besked (*Børsen.dk* 13.5.2009).

vejvrede (2001): 'raseriudbrud og evt. voldelig adfærd i trafikken'

Trafikken på det overfyldte københavnske

Jørgen Nørby Jensen (f. 1971) er informationsmedarbejder i Dansk Sprognævn.

vejnet får fra tid til anden bilisterne til at optræde særdeles aggressivt i anfald af vejvrede (*De Bergske Blade* 19.10.2001); vejvrede [er] nærmest en folkesygdom i Danmark. 9 procent indrømmer ligefrem, at de selv kan finde på at være voldelige over for andre bilister og 20 procent siger, de har haft lyst til at overfalde medbilister (*ekstrabladet.dk* 27.11.2008); begrebet "vejvrede", efter det engelske begreb "road-rage" (*Fyens Stiftstidende* 13.5.2009).

Affødt af et spørgsmål fra Ritzaus Bureau har Dansk Sprognævn i 2006 anbefalet vejvrede som afsløsningsord for road rage. Ordet har etableret sig som betegnelse for fænomenet.

► roadrage, trafikraseri

web 2.0. (2004): 'videreudvikling af tjenester på internettet, bl.a. med fokus på at brugerne kan samarbejde og dele viden online'

Web 2.0, en ny generation af internet-softwareteknologi, der passer perfekt sammen (*Politiken* 8.8.2005); den nye udvikling på nettet, der kaldes Web 2.0. (*Politiken* 12.12.2006); Et væsentligt element i web 2.0 er forbrugernes mulighed for at lave deres egne medier, lige fra websider til blogs (*KOM magasinet, nr. 35, december 2008, s. 11*); web 2.0 er som én stor, verdensomspændende computer (*Weekendavisen* 20.2.2009).

Mere kant!

Af Sabine Kirchmeier-Andersen

Det er bestemt ikke godt at være for kantet, og vil man frem i verden, skal man helst sørge for at få kanterne slebet af - men samtidig skriger alle efter *mere kant!* Hvad betyder det, og hvordan er udtrykket opstået?

Kant kan spores tilbage til latin (*canthus*) og græsk (*kanthós*). Den grundlæggende betydning er 'hjørne' eller 'spids', noget der rager ud. Ordbog over det danske Sprog (ODS) og Den Danske Ordbog (DDO) skelner mellem forskellige konkrete betydninger og en del anvendelser i overført betydning, fx *at være flosset i kanten, komme på hojkant, vente sig noget fra en bestemt kant*. Men ingen af dem har oplysninger om udtrykket *mere kant*. Med undtagelse af faste vendinger som *på kant, på hojkant og på forkant* kan ordet også i de overførte betydninger stadig flertalsbøjes. Det mest bemærkelsesværdige er at ordet i den nye brug er blevet utælleligt, en massebetegnelse på samme måde som *mel* og *sand*, så man kan have *meget, mere og mest kant*. Og samtidig kan vi konstatere at betydningen er gået fra negativ til positiv: Når man siger at nogen har mange kanter eller er kantet, fortolkes det negativt: Man er kejtet eller utilpasset. Når man har meget kant, skiller man sig ud fra mængden. Det kan være provokerende eller bare særpræget, men det er absolut positivt: Man er anderledes på en interessant måde.

Også de ord der kan kombineres med den ny og den gamle betydning af *kant*, er forskellige. *Kantet* bruges i den ældre betydning typisk om mennesker, mens den nye betydning af *kant* bruges såvel om mennesker som om musik, tv, kunst, tøj, mad og biler. Udtrykket er mest udbredt i avisernes anmeldelsesstof. De første eksempler på den nye brug af *kant* i avisdatabasen Infomedia stammer fra anmelderen Bo Green Jensen i 1991 og 1992, hvor det betyder noget i retning af personlighed:

Sinatra ville ikke bare være lagkagefigur for Tommy Dorsey. Han ville være, og han blev romantisk crooner, en konkurrent til Bing Crosby, men en stemme med mere kant og attitude end den tryghedsbefordrende familiemand besad. Af en eller anden grund har man altid forbundet noget rebelsk og farligt med sulten i Sinatras stemme (Bo Green Jensen, Weekendavisen 22.3.1991, 2. sektion, side 18).

Svenskerne har overhovedet mere kant i deres programvalg. I stedet for at lefle for middelmådigheden, bringer man hver uge vægtige dokumentarprogrammer, som en dansker gerne svigter flaget for at se (Bo Green Jensen, Weekendavisen 28.8.1992, 2. sektion, side 23).

Her er *kant* nærmest synonymt med kvalitet,

noget der løfter sig over det middelmådige, mens det i det nedenstående eksempel fra 2009 mere handler om at trække pointerne frem.

Danske Advokater går tæt på formandsvalget i Advokatrådet. Vi bringer to længere referater af samtaler, vi har ført med de to kandidater. Samtidig kan du læse et notat, vi udarbejdede for at give samtalerne mere kant (Danskeadvokater.dk 4.6.2009).

Også udtrykkene *meget kant* og *mest kant* forekommer. Det første eksempel stammer fra et referat af et interview med sangerinden Britney Spears, det andet fra en vejledning om at skrive jobansøgninger fra journalistforbundets hjemmeside.

For et par uger siden vandt Britney to MTV Europe Music Awards. Tidligere på efteråret fik hun tre MTV videoawards. "MTV Videoawards er det coolste show. Det har mest kant. Jeg var virkelig, virkelig rørt. jeg har aldrig vundet en VMA tidligere - og så tre," siger Britney (B.T. 26.11.2008).

Den ideelle overskrift skal på én gang opsummere dit hovedbudskab (Derfor bør I ansætte netop mig), og samtidig have så meget kant, at læseren bliver nysgerrig på, hvad du mon skriver i resten af ansøgningen (Journalistforbundet.dk 22.1.2009).

Udtrykket *mere kant* er klart det mest hyppige. Et opslag i avisdatabase Infomedia den 15.3.2009 gav 876 artikler som indehol-

der udtrykket. Et opslag på Google samme dag gav 5.620 forekomster. Derimod gav et opslag på *meget kant* kun 111 forekomster i Infomedia og 668 i Google, og *mest kant* kun hhv. 11 og 60 forekomster. Som vist i citaterne ovenfor kan brugen af udtrykket *mere kant* første gang dokumenteres i 1991. Der kan findes ganske få forekomster hvert år i de følgende 10 år. Brugen af udtrykket tager først for alvor fart omkring 2006, som det fremgår af omstående graf for 1991-2008, og den har siden været i kraftig stigning¹.

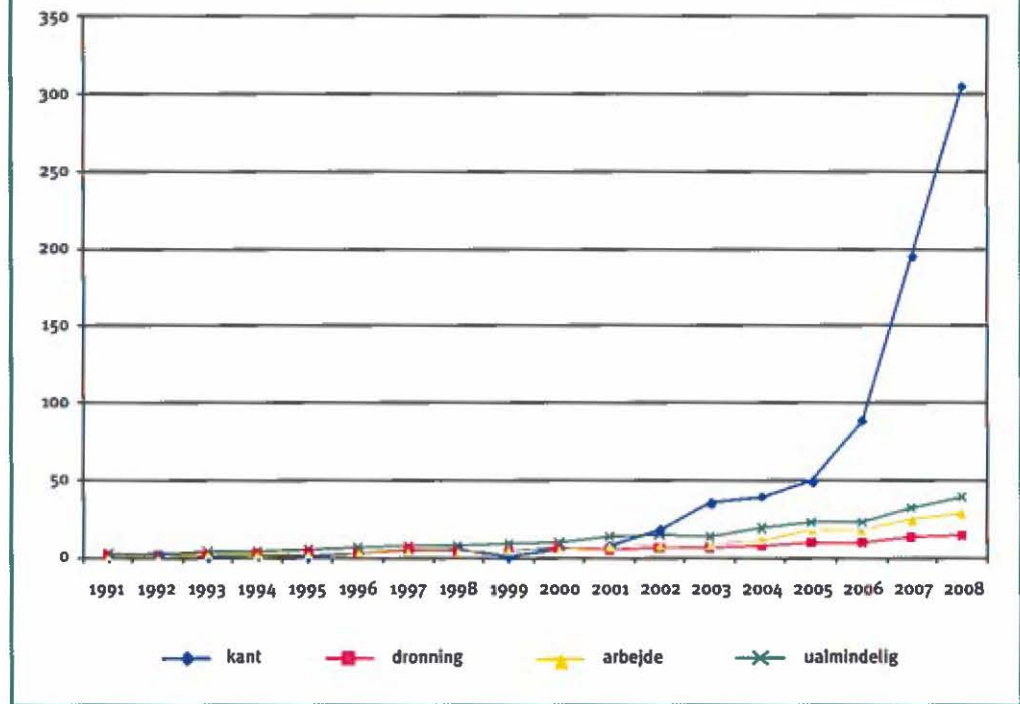
Den nye brug af ordet kant er muligvis inspireret af det engelske *edge*.

At *mangle kant* betyder at man er for pæn, for konform og for gennemsnitlig, og det kan både gælde ting og mennesker. Nedenstående eksempel stammer fra en vinanmeldelse:

Villa Alberta Ripasso 2006 Valpolicella Superiore, Italien, SuperBrugsen, 2fl. for 100 kr. Mørkrød; tæt næse med præg af drueskind og friske frugter; kraftig, fyldig med vis tannin og lidt klæg finish. Pæn, men mangler kant (Politiken 15.3.2009).

¹ Da mængden af artikler i Infomediadatabasen stiger i perioden 2000-2008, er det nødvendigt at sammenligne væksten i forekomsterne af "mere kant" med væksten i forekomsterne af mere almindelige ord. I denne sammenligning har jeg valgt ordene "dronning", "arbejde" og "ualmindelig". Forekomsterne af disse ord er reduceret med samme faktor hvert år for at muliggøre en direkte sammenligning med kant som har relativt få forekomster. Graferne for de tre sammenligningsord illustrerer således den gennemsnitlige tilvækst af almindelige ord i basen og viser at "mere kant" er markant hyppigere. >

Forekomster af „mere kant” i infomedia

Både i dette og de andre citater kan det være svært at definere klart hvad det at have mere eller mindre kant egentlig indebærer andet end at have et særpræg. Grafen ovenfor kunne tyde på at der her er tale om et modeudtryk i hastig udbredelse. Det kan ende med at det bliver brugt så ofte at man snart må se sig om efter et nyt udtryk - med mere kant.

Sabine Kirchmeier-Andersen (f. 1955) er direktør for Dansk Sprognævn.

Dansk Sprognævnets repræsentantskab 2009-2012

Den 26. juni 2009 udpegede kulturminister Carina Christensen Dansk Sprognævnets repræsentantskab for 2009-2012. Som følge af ændringer i sprognævnetsloven 10. december 2008 og i sprognævnetsbekendtgørelsen 9. marts 2009 er repræsentantskabet udvidet fra 30 til 43 medlemmer og udpeget for 4 i stedet for 3 år.

Oversigten nedenfor indeholder 40 medlemmer. Repræsentantskabet kan indstille at der udpeges yderligere 3 medlemmer. Det første repræsentantskabsmøde fandt sted 28. august 2009. Her skulle repræsentantskabet bl.a. vælge nævnets første bestyrelse.

Titel	Navn	Indstillet af
Lektor	Martin Holger Juul	Center for Læseforskning
Seniorforsker	Bolette Sandford Pedersen	Center for Sprogteknologi
Lærer	Greta Jørgensen	Danmarks Lærerforening
Sprogredaktør	Martin Kristiansen	Danmarks Radio
Forfatter	Ellen Boen	Dansk Forfatterforening
Faglig konsulent	Kirstine Baloti	Dansk Journalistforbund
Skuespiller	Henrik Petersen	Dansk Skuespiller Forbund
Korrekturlæser	Helle Købke	Dansk Standard
Medredaktør	Michael Ehrenreich	Danske Dagblades Forening
Forfatter	Peter Rønnov-Jessen	Danske Skønlitterære Forfattere
Lektor	Dorthe Duncker	Danske Universiteter
Lektor	Elisabeth Arnbak	Danske Universiteter
Lektor	Eva Skafte Jensen	Danske Universiteter
Lektor	Hans Götzsche	Danske Universiteter
Professor	Jens Ulrik Andersen	Danske Universiteter
Instituteder	Johannes Nørregård Frandsen	Danske Universiteter
Professor	Torben Veith Schroeder	Danske Universiteter
Gymnasielærer	Anders Pors Nielsen	Dansklærerforeningen
Lærer	Hanne Beermann	Dansklærerforeningen
Professor	Bodil Nistrup Madsen	DANTERMcentret
Forfatter	Søren Ulrik Thomsen	Det Danske Akademi
Seniorredaktør	Henrik Lorentzen	Det Danske Sprog- og Litteraturselskab
Oversætter	Jørn Westengaard-Holm	EU's sprogtenester
Redaktionssekretær	Anne Jensen	Folketingets Administration
Forbundsformand	Birgitte Jensen	Forbundet Kommunikation og Sprog
Generalsekretær	Henrik Hagemann	Foreningen Norden
Generalsekretær	Knud-Erik Therkelsen	Grænseforeningen
Redaktionschef	Lisann Troelsen	It- og Telestyrelsen
Konsulent	Joachim Kromann	Justitsministeriet
Journalist	Birgit Meister	Kulturministeriet
Direktør	Michael Wright	Kulturministeriet
Instituteder	Bente Holmberg	Kulturministeriets Stednavneudvalg
Formand	Dan Sæderup	Landsforbundet af Voksen- og Ungdomsundervisere

Lektor	Nina Møller Andersen	Lektoratsudvalget under Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling
Translator	Jørgen Christian Wind Nielsen	Modersmål-Selskabet
Rektor	Stefan Hermann	Professionshøjskolernes Rektorkollegium
Konsulent	Anita Furu	Statsministeriet
Translator	Michael Tettinek	Translatorforeningen
Sprog-, stemme- og værtscoach	Lisbeth Eskelund	TV2
Undervisningskonsulent	Benedikte Kieler	Undervisningsministeriet

Meddelelse

Tidsskriftet NyS – Nydanske Sprogstudier – udgives fremover i samarbejde med Dansk Sprognævn.

NyS er et bredt og varieret tidsskrift om sprog og sprogvidenskab. Her kan man holde sig orienteret om de nyeste undersøgelser af dansk sprog og om udviklingen af sprogteori generelt. I NyS udforskes alle sprogets aspekter. Tidsskriftet formidler klassisk sprogvidenskab som grammatik og pragmatik. Men sproget ses også gennem andre optikker som pædagogik, sociologi, filosofi og psykologi. Ud over de videnskabelige artikler indeholder NyS anmeldelser af danske og centrale udenlandske udgivelser. Forfatterne er lærere og studerende på de højere læreanstalter. NyS er således et forum for de etablerede forskere. Samtidig er tidsskriftet i høj grad et forum for kommende forskere da det også formidler interessante arbejder udført af studerende. Læserne er studerende eller undervisere i sprog – samt andre der ønsker at gå i dybden med sprog og sprogteori.

NyS udkommer to gange årligt. Prisen for et abonnement er 300 kr., og man forpligter sig

til at købe 2 numre a 150 kr. Abonnementet løber i hele år indtil skriftlig opsigelse. Prisen for et nummer i løssalg er 200 kr.

Læs mere på www.dsn.dk/nys.

NyS 37:

Tanya Karoli Christensen: *Gii der faer en Diæffwel i ier! Om gid-sætningers ophav – med udgangspunkt i Jammers Minde*

Marianne Rathje: *Definition af citater i talesprog*

Pia Quist: *Multietnolekt – del af stilistiske praksisser i storbyen*

Eva Christensen: *Når fortælling bliver til argumentation. Argumentationsdynamikkens indflydelse på forståelsen af fortiden*

Thomas Wiben Jensen: *Følelser og sprog. Den verbale manifestation af følelser i sproglig interaktion*

Simon Borchmann: *Om relationen mellem informationelle valg og forudsigelser i forståelsen af sekvenser af sætninger*

Bent Preisler: *Anmeldelse af Jens Normann Jørgensen og Pia Quist 2008: De Unges Sprog. København: Hans Reitzels Forlag.*

På grund af at og fordi at

SPØRGSMÅL: Kan I ikke afgøre en dyst mellem min far og mig? Min far mener at man sagtens kan sige *på grund af at*, men jeg mener nu at det er lige så galt som at sige *fordi at*. Hvem har ret?

SVAR: Det har din far. *Fordi* betyder if. Politikens Nudansk Ordbog med etymologi (3. udg., 2005) 'eftersom, da, idet, når, siden, i og med, efterdi, såsom, desformedelst' og bruges som indledning til en ledsætning der udtrykker en grund eller årsag, fx *hun gik tidligt hjem fordi hun var træt*. Ordbog over det danske Sprog (bd. 7, 1925) oplyser at ordforbindelsen *på grund af* bruges som en slags præposition i betydningen 'som følge af, desformedelst', fx *Riget (befandt) sig i en Oplosningstilstand paa Grund af Oprør*. Derudover oplyses det at *på grund af* også kan bruges (dog sjældnere) i forbindelse med et efterfølgende *at* som en slags konjunktion og da betyder 'fordi', fx *Da Ministeriet i 1870 gik af ... var det mere paa Grund af, at det var træt af Dage, end fordi det manglede den tilstrækkelige Stotte i Rigsdagen*.

En søgning på infomedia – en stor dansk artikeldatabase – viser at *på grund af at* bruges i 1279 artikler fra oktober 2007 til okto-

ber 2008, mens *fordi at* til sammenligning bruges i 3699 artikler. Om brugen af *fordi at* kan det i øvrigt oplyses at det er så udbredt i talesproget at næsten ingen kan sige sig fri for at bruge det.

Det forholder sig sådan at *fordi at* er det oprindelige. Siden middelalderen har der været en tendens til at ville opfatte *fordi* som en konjunktion, men traditionelt er der tale om et adverbium (med betydningen 'af den grund') der sammen med *at* har optrådt som konjunktion på lige fod med fx *så at*, *uden at* osv. Vi ser da også *fordi at* brugt hos flere af de store klassiske forfattere som fx Kingo og H.C. Andersen. Grunden til at *fordi at* i dag af mange betragtes som forkert, er en kombination af at man netop opfatter *fordi* som en konjunktion, og det faktum at der er en regel der siger at vi ikke kan have *at* efter konjunktioner (fx *når* og *hvis*). Det anbefales derfor at man udelader *at* i skriftsproget hvis man ikke ønsker at læserens opmærksomhed ledes væk fra budskabet i det skrevne.

RDH

Adressere - om betydningsvarianter og mulige nydannelser	1
Nye ord	7
Mere kant!	10
Dansk Sprognævns repræsentantskab 2009-2012	13
Meddelelse – Tidsskriftet NyS	14

SPØRGSMÅL OG SVAR

På grund af at og fordi at	15
-----------------------------------	-----------

Næste nummer udkommer i december 2009

Ansvarshavende redaktør: Sabine Kirchmeier-Andersen

Redaktionssekretær: Jørgen Nørby Jensen

ISSN 0550-7332

Layout: Falcon Grafisk Design · Tryk: Malchow A/S, Ringsted

Nyt fra Sprognævnet udgives af Dansk Sprognævn. Det udkommer 4 gange om året og koster 100 kr. (inkl. moms og forsendelse) for en årgang. Man kan kun tegne abonnement hos Sprognævnet.

Usignerede artikler og artikler med initialer giver udtryk for Sprognævnets mening. Artikler med navn giver ikke nødvendigvis i enhver henseende udtryk for Sprognævnets mening.

Eftertryk er tilladt når kilden angives.

Dansk Sprognævn
Njalsgade 136 · DK-2300 København S

Abonnement mv.:
Telefon: 35 32 89 82 eller
moerch@dsn.dk

Spørgetelefon: 35 32 89 90
(Mandag-torsdag 10-12 og 13-15,
fredag 9.30-12.30)

www.dsn.dk
www.sproget.dk